

УДК 346.14+346.91

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.9.10>

Іванов О.О.

*аспірант кафедри цивільно-господарського права та процесу
Академія адвокатури України*

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ І ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ВІДПОВІДНОСТІ СПЕЦИФІКИ СПОРУ ПОРЯДКУ ЙОГО РОЗГЛЯДУ І ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми. Ми вважаємо, що низка проблемних питань, які пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, виникає через встановлення надзвичайно короткого терміну на проведення такого розгляду справи – шістдесяті днів не завжди достатньо для усебічного, повного та об'єктивного вирішення справи, що призводить до її повернення в русло загального виду провадження, що створює подвійне навантаження на судовий процес.

Запропоновано зміни і доповнення до проекту закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232 від 23.03.2017 р., внесеного Президентом України.

Формулювання завдання дослідження – висвітлити проблемні питання, пов'язані із практикою застосування нових норм ГПК щодо спрощеного позовного провадження.

Виклад основного матеріалу. Основною тенденцією сучасного етапу інституціоналізації спрощеного провадження є його становлення як повноцінної альтернативи ординарному позовному провадженню, визначення підстав та умов його максимального поширення [1, с. 11–15].

Формування самостійного типу спрощеного провадження відповідає спеціальному рівню удосконалення адміністративного судочинства й охоплює два підходи до його визначення – широке і вузьке значення.

У широкому значенні спрощене провадження в адміністративному судочинстві є сукупністю проваджень у справах адміністративної юрисдикції, в яких передбачено спрощення змістовного наповнення процесуальних стадій, у тому числі кількісне зменшення процесуальних дій суб'єктів процесу та звуження варіативності їх поведінки. У вузькому значенні спрощене провадження – це нормативно визначена універсальна процесуальна форма розгляду і вирішення типових адміністративних справ невеликої складності [2, с. 9].

Необхідність появи спрощених процедур вирішення спорів у господарському процесі була пов'язана саме з потребами раціоналізації та оптимізації судочинства в рамках позовної форми захисту прав, яка виявилася занадто формальною та обтяжливою для деяких категорій господарських спорів.

Оскільки спрощення порядку розгляду справи означає вилучення з неї певних елементів, тому впливає, що спрощене провадження в господарському процесі має відповідати цілям судочинства і містити певні вилучення зі звичайної процедури розгляду справ, але при цьому має розглядатись у суворій відповідності до встановленої процесуальної форми.

Переносячи цю тезу на сферу господарської юстиції, можна сказати, що головною метою запровадження скороченого провадження в господарському судочинстві було забезпечення швидкого та ефективного здійснення правосуддя, доступність судового захисту (зокрема шляхом зниження розміру судо-

вого збору), здешевлення процесу порівняно з повноцінним позовним судочинством, розвантаження судів від тих справ, які не потребують повної процесуальної форми, усунення тяганини судового розгляду.

При цьому впровадження спрощеного провадження не має суперечити цілям процесу загалом. Інші інтереси, наприклад, спрощення провадження для самого суду не мають бути пріоритетом при впровадженні спрощених процедур [3, с. 9].

Із наведеного можна зробити узагальнений висновок, що спрощене провадження в господарському процесі є відокремленою формою здійснення судочинства, яку впроваджено з метою створення додаткових процесуальних засобів забезпечення інтересів учасників процесу за умови збереження мінімізованої процесуальної форми.

Ключовими ознаками спрощеного провадження в господарському судочинстві є: завершеність процесуального циклу в межах певної судової інстанції; скорочення кількості процесуальних дій або системна зміна способу їх вчинення; звуження процесуальних можливостей суду й учасників процесу; обмеженість застосування щодо визначеного кола справ.

Розгляд справи господарської юрисдикції у формі спрощеного провадження здійснюється на основі принципів господарського судочинства, які характеризуються окремими особливостями їх реалізації. Враховуючи, що реалізація цих принципів є важливою гарантією справедливого розгляду і вирішення справи, на нашу думку, застосування спрощеного провадження має бути узгодженим із позицією сторін, а безальтернативність розгляду справи у спрощеному провадженні є неприпустимою без впровадження для них додаткових процесуальних можливостей [4, с. 62–70].

Законодавець закріпив чіткі положення (ч. 3 ст. 248 проекту ГПК України), що при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позов-

ного провадження суд враховує такі умови: ціна позову; значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорія та складність справи; обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи треба у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думка сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [5, с. 7–31].

Як відокремлена процесуальна форма господарського судочинства, спрощене провадження зберігає традиційну структуру, при цьому в межах кожної стадії допускається скорочення окремих етапів або процесуальних дій. Таким чином, до особливостей структури спрощеного провадження варто зарахувати:

- а) відсутність етапу попереднього судового засідання у справах;
- б) обмеження процесуальних дій щодо забезпечення належного інформування учасників процесу;
- в) відсутність підготовчої частини судового засідання і судових дебатів;
- г) прийняття рішень без виходу до нарадчої кімнати (в окремих випадках).

Огляд останніх досліджень і публікацій. Низка науковців висловлює думку про обов'язкову необхідність існування судового засідання, яке проводиться без виклику сторін. Так, на думку Є.М. Медведєвої, сторони присутні в засіданні не фізично, а своїми позиціями, доводами, поясненнями, яких було викладено в позовній заяві, відзивами на позовну заяву, іншими поясненнями по суті заявлених вимог, представлених у письмовій формі [6, с. 140–145]. Аналогічну позицію озвучує й О.О. Фонова, пропонуючи введення моделі судового засідання з обмеженням засобів доказування як такої, яка більшою мірою відповідає спрощеному провадженню [7, с. 9].

Ми вважаємо, що під час розгляду справ за спрощеною процедурою судові засідання відбувається без виклику сторін, що, по суті, означає його відсутність, оскільки розрива-

ється «ланцюг правовідносини», що складається між позивачем та відповідачем, який «цементує» судовий процес і служить похідним для виникнення усього обсягу процесуальних прав і обов'язків сторін у справі.

Незважаючи на відсутність класичного судового засідання, особи, які беруть участь у справі, повноцінно доносять свою позицію до суду, який зобов'язаний прийняти їх пояснення в письмовому вигляді і дати їм відповідну оцінку.

Як бачимо, уже на самому ранньому етапі появи процедури спрощеного позовного провадження у ГПК виникають проблемні питання, до яких належать такі:

- значна частина підготовчих дій проводиться господарським судом безпосередньо під час розгляду справи по суті;

- суду важко визначитися з усіма обставинами справи, а учасники справи не можуть бути проінформовані щодо повноти предмета доказування, в результаті чого виникає проблема, пов'язана з ефективністю і раціональністю надання учасниками доказів у судовому засіданні;

- неможливість суду забезпечити реалізацію права учасників судового процесу на винесення своїх питань, вартих уваги експерта, якщо суд дійде думки про неможливість вирішення справи по суті без висновку експерта та призначить проведення експертизи (таке процесуальне порушення прав призведе до неминучих правових наслідків, у тому числі, до неможливості суду використовувати докази для формулювання свого рішення по завершенні судового розгляду [8, с. 13–23]);

- під час подачі учасником справи клопотання, або заяви, яка не стосується розгляду справи у спрощеному позовному провадженні по суті, суд не враховує думки та погляди щодо задоволення чи заперечення такого клопотання (заяви), а це, своєю чергою, є порушенням прав учасників процесу;

- через відсутність стадії підготовчого процесу завжди є ризик неможливості розглянути справу у встановлені строки.

Беручи до уваги погляди кандидатів юридичних наук О. Угриновської та Г. Гембара, які вважають, що практичне застосування новацій щодо запровадження порядку розгляду справ у процедурах спрощеного позовного провадження під компетенцією господарських судів аж ніяк не виконує своїх завдань та цілей, заради яких вони впроваджувались, а, навпаки, додає судам додаткових процесуальних дій та суперечливих поглядів на правову новизну, що вимагає роз'яснення та правового тлумачення на законодавчому рівні [9, с. 85–89]. На наше переконання, вирішувати перелічені проблеми можна без додаткових законодавчих норм, які можуть ускладнити їх застосування. На жаль, законодавство в Україні й без того налічує безліч правових колізій. Саме тому ми вважаємо простим і доцільним розв'язання цієї проблеми – встановлення обов'язкової додаткової стадії у спрощеному позовному провадженні – підготовчого провадження.

Перед тим, як перейти до розгляду справи по суті, суду необхідно прийняти ухвалу про те, що справа буде розглядатися у тому чи іншому виді провадження. Проблемним питанням щодо порядку розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні є підхід суддів щодо оформлення вступної частини такого рішення цієї категорії справ. Досліджуючи суддівські рішення, ми виявили негативну закономірність: суди, як правило, по-різному оформляють вступну частину рішення в цій категорії справ і зазвичай не вказують, в якому саме провадженні розглядають справу.

Лише незначна частина судових рішень зустрічається із зазначенням про розгляд справи у:

- спрощеному провадженні;
- спрощеному позовному провадженні;
- спрощеному позовному провадженні без виклику сторін;
- письмовому спрощеному позовному провадженні.

Дані судової статистики в регіоні просто вражають, адже за період з 15 грудня 2017 року по 1 липня 2018 року в порядку спрощеного позовного провадження розглянуто близько 24% від загального числа розглянутих справ позовного провадження [10].

Досліджуючи питання про порядок розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, ми провели порівняльний аналіз норм ГПК України, прийнятого в грудні 2017 року [11], та положень ГПК України, прийнятих у січні 2018 року [12], а саме аналіз ст. 252, яка за цей час зазнала змін. Зміни відбулися у ч. 2 та ч. 3 ст. 252 і торкнулися вони конкретизації строків проведення розгляду справи по суті у спрощеному провадженні, а в попередній редакції зазначено лише, що розгляд починається з моменту відкриття першого судового засідання.

Іншими словами, проблемні питання, які пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, стосуються встановлення надзвичайно короткого терміну на проведення такого розгляду справи. Як показує практика, шістдесяті днів не завжди достатньо для всебічного, повного та об'єктивного вирішення справи.

Передбачена можливість виходу від одного виду провадження до іншого, в цьому випадку, від спрощеного позовного до загального позовного, що можливе за клопотанням учасника справи. Відповідно до ч. 6 ст. 259 ГПК України, розгляд справи починається зі стадії відкриття нового провадження у справі, про що суд знову виносить ухвалу про розгляд справи.

Така подвійна процедура на практиці зазвичай забирає чимало часу в судів [13, с. 31]. Крім того, деталізація законотворчих нововведень стосується виключно строків, однак вона не зачіпає питання щодо того, на якій стадії судового процесу можлива така процесуальна дія.

Крім того, конкретизація визначення права учасника судового процесу з приводу подачі заперечення проти розгляду справи

у спрощеному провадженні, надання такими учасниками певних клопотань відсутня, що є наслідком незрозумілих правових повноважень третіх осіб у справі, які також є учасниками справи. Якщо треті особи, виступаючи учасниками справи, наділені вказаними повноваженнями, то з юридичної точки зору це не відповідає їх правовому статусу в судовому процесі.

Таким чином, ми дійшли висновку, що саме через відсутність окремої процедури – підготовчого провадження та досить коротких строків, виділених законодавцем на призначення справи до розгляду – не більше шістдесяті днів (тридцять днів на призначення справи до розгляду та тридцять днів на сам розгляд справи), і виникають усі подальші проблемні питання, пов'язані з розглядом господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні.

Отримання копії постанови судового рішення, обізнаність сторін із його змістом дають змогу стороні викласти свої вимоги та заперечення, а також підстави, з яких порушено питання про перегляд рішення, з посиланням на відповідні норми законодавства і матеріали, що містяться у справі або подані додатково, як це передбачено чинним законодавством України.

За наведених обставин вважаємо, що суд апеляційної інстанції не має законних підстав, вирішуючи питання про строк оскарження у справах спрощеного провадження, виходити з дати прийняття судового рішення, зокрема з дати проголошення судового рішення.

Ми вважаємо, що низка проблемних питань, які пов'язані з порядком проведення розгляду господарськими судами справ у спрощеному позовному провадженні, виникає через встановлення надзвичайно короткого терміну на проведення такого розгляду справи.

Висновки. Ми дійшли висновку, що під час розгляду справ за спрощеною процедурою судового засідання відбувається без виклику сторін, що, по суті, означає його відсутність,

оскільки розривається «ланцюг правовідносини», що складається між позивачем та відповідачем, який «цементує» судовий процес і служить похідним для виникнення усього обсягу процесуальних прав і обов'язків сторін у справі.

Таким чином, удосконалення господарського судочинства і виокремлення спрощених форм провадження ґрунтується на міжнародних стандартах оптимізації роботи суддів і принципах сучасної процесуальної форми, до яких належать:

а) розгляд справи не більше ніж як на двох судових засіданнях;

б) припинення будь-яких спроб неправомірного використання судових процедур із застосуванням санкцій до сторін;

в) свобода визначення суддею форми ведення судочинства, за винятком передбачених законом випадків.

При оновленні процесуального законодавства в Україні доцільно використати досвід Франції, в якій найбільшою мірою реалізовано міжнародні стандарти спрощення судочинства.

Анотація

У статті досліджується спрощене позовне провадження в господарському судочинстві та проблеми з порядком проведення розгляду господарськими судами справ. Висвітлено колізійні норми та сформовано висновки щодо їх вирішення, а також проаналізовано застосування відповідних процесуальних норм у господарському судочинстві.

Застосування спрощеного провадження в господарському судочинстві пов'язане із дотриманням умов суб'єктивного та об'єктивного характеру. Об'єктивні умови розгляду справи у спрощеному провадженні охоплюють комплекс позитивних (типовість справи, її поширеність у практиці господарських судів, малозначність позовних вимог, терміновість справи) і негативних (недостатність доказів, наданих сторонами для встановлення обставин справи, ускладненість суб'єктного складу справи; пропуск строку відповідачем для подання заперечень проти позову з причин, визнаних судом поважними) обставин. Наявність суб'єктивних умов визначається допоміжним характером спрощеного характеру і полягає у позиції сторін щодо доцільності особистої участі у процесі.

Встановлено, що спрощення провадження в господарському судочинстві не може стосуватися скасування будь-яких стадій господарського процесу, а торкається лише їх окремих етапів або процесуальних дій. Спрощення структури провадження і судового розгляду справи передбачає скасування окремих процесуальних дій та етапів на стадіях підготовчого провадження і судового розгляду справи. Доповнено визначення підстав розгляду справи у спрощеному провадженні як сукупності вимог нормативного та процесуального (рішення суду про відкриття провадження у справі із застосуванням спрощеної процесуальної форми) характеру.

Ключові слова: господарське судочинство; процесуальна форма господарського судочинства; спрощене провадження.

Ivanov O.O. Simplified litigation in economic proceeding: problems of search and determination of the criteria for the conformity of the specifics of the dispute to the procedure of its consideration and resolution

Summary

The article describes simplified legal proceedings in commercial litigation and the problems with the procedure for conducting commercial court cases. Conflict norms are highlighted and conclusions are drawn on them, as well as the application of the relevant procedural rules in commercial litigation is analyzed.

The application of simplified proceedings in economic proceedings involves compliance with conditions of subjective and objective character. The objective conditions for reviewing the case in the simplified proceedings cover a set of positive (type of the case, its prevalence in the practice of economic courts, insignificance of claims, urgency of the case) and negative (lack of evidence provided by the parties to establish the circumstances of the case, the complexity of the subject matter of the case; missed deadline for the defendant to file an objection to the claim for reasons recognized by the court as vindictive) circumstances. The presence of subjective conditions is determined by the auxiliary nature of the simplified character and consists in the position of the parties regarding the expediency of personal participation in the process. It has been established that simplification of proceedings in economic proceedings cannot relate to the abolition of any stages of the economic process, but concerns only their separate stages or procedural actions. Simplification of the structure of proceedings and judicial consideration of the case provides the abolition of certain procedural actions and stages at the stages of preparatory proceedings and judicial consideration of the case. The definition of the grounds for reviewing the case in the simplified proceeding as a combination of the requirements of the normative and processual (court decision on opening of proceedings in a case using the simplified procedural form) character is supplemented.

We think that the problematic issues, connected with the procedure for conducting cases in simplified proceedings by economic courts, arise by setting an extremely short time limit for such a case – sixty days is not sufficient time for a comprehensive, complete and objective resolution of the case, leads to its return to the mainstream of the general proceedings, which places a double burden on the court. The amendments and additions to the draft law “On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine and other legislative acts” No. 6232 of 23.03.2017, introduced by the President of Ukraine, are proposed.

Key words: economic justice, processual form of economic legal proceedings, simplified proceedings.

Список використаних джерел:

1. Бобрик В. Перспективи спрощення в Україні судового розгляду цивільних і господарських справ із невеликою ціною позову в контексті європейського досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. Вип. 3-С. С. 11–15.
2. Бутирський А. Проект Господарського процесуального кодексу України: крок вперед чи два назад. *Law of Ukraine*. 2017. № 9. С. 40.
3. Щербина В., Резнікова В. Сучасні тенденції розвитку господарського процесу України. *Law of Ukraine*. 2017. № 9.
4. Зуб А.Ю. Упрощенное производство как модель гражданского судопроизводства. *Проблеми законності*. 2015. № 131. С. 62–70.
5. Sorilnyk, R. (2018). Спрощення судових процедур та скорочення судових витрат як умова забезпечення доступності правосуддя на сучасному етапі. *Traektoria Nauki. Path of Science*. 2018. № 4 (2). С. 4011–4016. DOI: 10.22178/pos.31-7.
6. Медведева Е.В. Тенденции дифференциации и унификации в упрощенных производствах цивилистического процесса. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2018. № 2 (55). С. 140–145.
7. Фонова О. Спрощені провадження у господарському процесі. *Law of Ukraine*. 2017. № 9.
8. Присяжнюк О.О., Євсєєв О.П. (). Электронные доказательства в хозяйственном процессе: проблемы формализации. *Проблеми законності*. 2011. № 117. С. 13–23.

9. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 85–89.
10. Суди, Волинська область: каталог судових рішень та справ». URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court/region/volyn/> (дата звернення 07.08.2019).
11. Господарський процесуальний кодекс України. Редакція ГПК від 03.08.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 10.08.2019)
12. Господарський процесуальний кодекс України. Редакція від 28.08.2018 р., підстава – 2475-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 10.08.2019)
13. Городовенко В.В. Обеспечение «Разумных» сроков рассмотрения дел судом: организационно-правовые аспекты. *Теория и практика правознавства*. 2012. № 1 (2). С. 31.